

УДК 338.4:633.8

Н. М. Рудік,
к. с.-г. н., доцент кафедри загальноекономічної підготовки,
ДВНЗ "Херсонський державний аграрний університет"
ORCID ID: 0000-0002-6825-6729

DOI: 10.32702/2306-6792.2019.24.59

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ОЛІЙНО-ЖИРОВОЇ ПРОДУКЦІЇ

N. Rudik,
PhD in Agricultural Sciences, Associate Professor of the Department of General Economics Training,
State Higher Educational Institution "Kherson State Agrarian University", Kherson

PECULIARITIES OF THE FORMATION AND PROSPECTS OF THE DEVELOPMENT OF THE MARKET OF OIL AND FAT PRODUCTS

У статті розглянуто умови формування та особливості функціонування ринку олійно-жирової продукції, охарактеризовано сучасний стан виробництва олійно-жирової продукції та відмічено високий експортний потенціал галузі, обумовлений зростанням попиту світового ринку.

Подальший розвиток ринку олійно-жирової продукції залежить від обсягів виробництва олійних культур та забезпечення переробних підприємств сировиною. За результатами аналізу сучасного стану ринку встановлено, що формування сировинної бази в основному відбувається за рахунок соняшнику, сої та ріпаку, відмічено необґрунтовано низьку частку інших олійних культур.

Проаналізовано обсяги виробництва основних олійних культур в Україні, відмічено їх позитивна динаміка та встановлено, що обсяги виробництва олійних культур переважно зумовлені площею посіву та структурою посівних площ. Встановлено, що в довгостроковому періоді відбувалося збільшення посівних площ соняшнику, ріпаку озимого, сої та зменшення ріпаку ярого. За останні чотири роки відбувалось зменшення посівних площ сої та збільшення ріпаку озимого. Аналіз структури посівних площ олійних культур засвідчив домінування соняшника та формування й розвиток нового сегмента — вирощування та переробки високоолеїнового соняшника.

Встановлено, що підвищення урожайності олійних культур є умовою збільшення обсягів виробництва, яке повинно здійснюватися із застосуванням інтенсивних технологій. З'ясовано, що загальна пропозиція олійного насіння на внутрішньому ринку України формується за рахунок власного виробництва, і більша частина урожаю олійних культур експортується як сировина, тому на державному рівні мають створюватися умови для збільшення обсягів внутрішньої переробки.

Визначено стратегічні пріоритети ефективного та конкурентоспроможного розвитку ринку олійно-жирової продукції: розширення обсягів та глибини переробки олійних культур, зміна структури сировинної бази шляхом нарощування обсягів виробництва інших олійних культур; збільшення обсягів вирощування високоолеїнового соняшника; розвиток органічного виробництва; вирощування гібридів з високим адаптивним потенціалом за сучасними технологіями; розширення позиції на зовнішніх ринках.

The paper looks at the conditions of the formation and the peculiarities of the activities of the market of oil and fat products. It characterizes the current state of manufacturing oil and fat products and highlights high export potential of the industry, caused by an increase in the demand in the world market.

Further development of the market of oil and fat products depends on the volumes of production of oil-bearing crops and the supply of processing enterprises with raw materials. Using the results of the analysis of the current state of the market we established that raw materials base is mainly formed at the expense of sunflower, soybean and rape and underlined the unreasonably low share of other oil-bearing crops.

The study analyzes the volumes of production of major oil-bearing crops in Ukraine and highlights their positive dynamics. It establishes that the volumes of production of oil-bearing crops are mainly caused by sowing areas and their structure. The paper determines that there was an increase in the sowing areas of sunflower, winter rape and soybean, there was a reduction of the sowing areas of summer rape in a long-term period. Over the past four years there was a reduction in the sowing areas of soybean and an increase in the sowing areas of winter rape. The analysis of the structure of the sowing areas of oil-bearing crops proved the prevalence of sunflower and the formation and development of a new segment — growing and processing high-oleic sunflower.

The study establishes that an increase in the productivity of oil-bearing crops is a condition for a rise of the volumes of production that should be realized by implementing intensive technologies. We determined that general supply of oil seeds in Ukraine's internal market is formed at the expense of domestic production and a greater part of the yields of oil-bearing crops is exported as raw materials, therefore the government should provide conditions for increasing the volumes of internal processing.

The paper determines strategic priorities of efficient and competitive development of the market of oil and fat products: expanding the volumes and depth of processing oil-bearing crops, changing the structure of raw materials base by increasing the volumes of production of other oil-bearing crops; increasing the volumes of high-oleic sunflower production; developing organic production; growing hybrids with high adaptive potential applying modern technologies; expanding positions in external markets.

Ключові слова: ринок, олійно-жирова продукція, олійні культури, олія рослинна, соняшник, соя, ріпак, виробництво.

Key words: market, oil and fat products, oil-bearing crops, plant oil, sunflower, soybean, rape, production.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Ринок олійно-жирової продукції є одним із найперспективніших сегментів вітчизняного ринку продовольства, що забезпечує продовольчу безпеку та є стабільним джерелом валютних надходжень. Експорт продуктів олійного комплексу, як-от: олія й шрот сої та ріпаку становить близько 40% всього аграрного і харчового експорту України. Конкурентною перевагою нашої держави є придатність її земельних ресурсів для вирощування олійних культур в усіх природно-сільськогосподарських зонах. Україна інтегрована в світовий ринок олійних культур, займає першу позицію з виробництва і переробки соняшнику та експорту соняшникової олії, другу позицію у світі по експорту ріпаку, сьому по виробництву ріпаку і експорту сої [1, с. 121].

Попит світового ринку, висока прибутковість спонукає до вирощування зернових, олійних культур та виробництва олії [2, с. 192]. Виробництво олійно-жирової продукції в Україні протягом останніх десятиріч демонструє стабільні темпи зростання. У зв'язку із особливостями економіки України та структурою експорту, ефективний розвиток ринку олійно-жирової продукції є необхідною умовою продовольчої безпеки, ефективного функціонування тваринництва та ряду суміжних галузей, економічної стабільності сільськогосподарських підприємств, гарантованих валютних надходжень. У загальній структурі експорту вітчизняної агропродовольчої продукції за період 2010—2017 років досить помітно підвищилась частка продукції олійно-жирової промисловості (в 7,2 рази), зростання вартісних критеріїв за якою становило 587,2 млн дол. США у 2010 році до 4 211,4 млн дол. США у 2017 році [3, с. 198].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженням теоретичних і практичних аспектів виробництва олійних культур, питанням розвитку ринку олійно-жирової продукції приділяли увагу багато відомих науковців, се-

ред яких В. Андрійчук, П. Гайдуцький, В.А. Гарбар, М. Калінчик, С. Капшук, О. Колесов, В. Кухта, М.Й. Малік, П.М. Макаренко, Т. Олійник, П. Саблук, І. Чехова, А. Худолій, С. Чехов, О. Шпичак, О.В. Шебаніна та інші. У роботах визнано, що продукція культур олійних для сільськогосподарських підприємств є основним джерелом фінансових надходжень, яке дозволяє забезпечити їх стабільну виробничу діяльність та гарантувати подальший розвиток усього кластера.

МЕТА СТАТТІ

Мета дослідження полягає в проведенні аналізу сучасного стану, що сформувався на ринку олієнасіння та виробництва олійно-жирової продукції, особливостей формування сировинної бази, структури та динаміки її обсягів, визначення чинників, що на неї впливають. За результатами аналізу визначити заходи щодо подальшого ефективного розвитку ринку олійно-жирової продукції.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Власна переробка сировини, для економіки держави, — це додана вартість та робочі місця, пожвавлення економіки. Якщо врахувати, що сьогодні вартість переробки олійних культур становить близько \$60 за тону, то втрати галузі є значними та визначатимуться обсягами експортованої сировини.

Олійно-жирова галузь України представлена 64 переробними підприємствами, 48 олієекстракційними заводами, включає 16 терміналів у 6 портах, елеваторні комплекси, розбудовану логістику. Ця галузь забезпечує експорт продукції в 124 країн світу та характеризується стабільним інтенсивним розвитком [4]. За прогнозом USDA в Україні поточне виробництво олійних культур досягне 22,2 млн т, у тому числі соняшнику — 15,5 млн т, сої — 3,6 млн т, ріпаку — 3,1 млн т [5].

На світовому та внутрішньому ринках формується високий попит на олієнасіння та олійно-жирову продукцію, що обумовлює позитивну динаміку щодо нарощування обсягів вироб-

ництва олійних культур в Україні. Сучасним світовим трендом є збалансоване харчування та споживання органічної продукції, що зумовило зміну структури продуктів харчування та збільшило попит на різні рослинні олії. Світове виробництво основних видів олійної сировини: сої, соняшнику, бавовнику, льону, копри, плодів олійної пальми, рицини, ріпаку, кунжуту, оливи — складає близько 140 млн т на рік. Суттєвим чинником у формуванні обсягів олійно-жирової продукції України було збільшення потужності переробних підприємств.

Основу пропозиції ринку олієнасіння та виробництва олійно-жирової продукції формують три культури: соняшник, соя, ріпак однак роль їх не рівно значна. Інші культури, як-от: ріпак ярий, льон олійний, сафлор красильний, ріжій, гірчиця, складають незначну частку та навіть не усі відображені у статистичному обліку.

Розвиток ринку олійно-жирової продукції залежить від обсягів виробництва олійних культур та забезпечення переробних підприємств сировиною. За прогнозами у 2019 році очікується обсяг виробництва олійних культур близько 22,2 млн т. Для внутрішньої переробки планується використати близько 17 млн т олійних [4].

Існуюча ситуація щодо обсягів виробництва олійних культур переважно зумовлена структурою посівних площ.

Виробництво олійних культур в Україні вже традиційно зорієнтовано переважно на соняшник, який відповідно складає переважну масу сировини для промислового виробництва [5]. Протягом останніх 10 років частка його насіння в структурі групи олійних культур досягла 67,5% з коливанням в окремі роки від 62,5 до 71,5%.

Натепер завдяки виробництву соняшникової олії вітчизняна олійно-жирова галузь характеризується позитивною динамікою, а наша держава визнаний світовий лідер. У 2018/2019 маркетинговому році Україна виробила 6,4 млн тонн олії соняшника, з яких — 6 млн тонн експортувала, тоді як загальний світовий обсяг ринку соняшникової олії становить 10 млн тонн. Заводи з виробництва соняшникової олії модернізуються, встановлюються лінії з рафінації, дезодорації. За даними асоціації "Укроліяпром" в Україні немає заводів та промислових ліній рівня 20-річної давності [6].

Стає трендом вирощування та переробка високоолеїнового соняшника із зміненним жирноолійним складом для виробництва жирів й маргаринів, та відповідно продаж за кордон не

сирої, а рафінованої та дезодорованої олії спеціального призначення.

За практично однакових виробничих витрат вирощування високоолеїнового соняшника дає змогу отримати вищу ціну за сировину. Підвищений вміст олеїнової кислоти перетворює соняшникову олію на аналог оливкової, надає їй більшої протиокислювальної стабільності та зменшує температуру застигання. Попит на високоолеїновий соняшник натепер формується в переважній більшості країнами Євросоюзу. В найближчій перспективі очікується його підвищення у зв'язку із запровадженням обов'язкового маркування продуктів із зазначенням джерела олії. Для виробників соняшника в Україні це унікальна можливість одержати додатковий прибуток без додаткових витрат, а також застрахуватися від коливань цін на продукцію, задовольнивши європейський попит на кулінарні олії.

Різниця в ціні високоолеїнової олії і звичайної досягає \$200 на тонні, хоча витрати на вирощування такого соняшника зіставні із затратами на звичайний. У насінні такого соняшнику має міститися олеїнової кислоти не менше 82,5%. Під такими сортами та гібридами в Україні було зайнято близько 200 тис. га, що забезпечило експорт олії 170 тис. т.

Селекційно-генетичні наукові досягнення сприяють розвитку такого виробництва, оскільки із близько 300 об'єктів соняшнику внесених до Державного реєстру 58 гібридів позначено як високоолеїнові.

У 2019 році прогнозується виробництво соняшнику в обсязі 14—14,5 млн тонн і за прогнозом ціни не зазнають значних коливань. Натепер відзначають тенденцію переходу соняшникової олії в категорію преміум класу, що може значно стимулювати ріст цін та розвиток галузі. Однак високоолеїнова соняшниковая олія не стане загальноновживаною у світі.

Проте площі під соняшником перевищують рекомендовані науковцями норми, що спричинено високою рентабельністю його вирощування. За розрахунками Інституту аграрної економіки НААН, витрати на виробництво однієї тонн соняшнику становили в 2017 році 5200 грн, з урахуванням усіх витрат — роботи, техніки, засобів захисту рослин, насіння, а ціна реалізації не опускалася нижче 11 тис. грн, рентабельність становила не менше 100%. Голова "Укроліяпром" відзначив що 10—11 млн тонн виробництва соняшнику з площею посівів у 5 млн га цілком достатньо, щоб галузь нормально функціонувала [6].

Таблиця 1. Виробництво основних олійних культур в Україні

Показники	Роки					Відхилення 2019/2015, %
	2015	2016	2017	2018	2019	
Культури олійні – всього						
Валовий збір, тис. т.	16961,5	19192,4	18411,4	21439,7	22200,0*	30,9
Соняшник						
Валовий збір, % до культур олійних	65,9	71,0	66,5	66,1	67,2	
Площа, з якої зібрано врожай, тис. га	5166,2	6086,7	6060,7	6166,5	5759,9	11,5
Соя						
Валовий збір, % до культур олійних	23,2	22,3	21,2	20,8	15,8	
Площа, з якої зібрано врожай, тис. га	2135,6	1859,4	1981,9	1728,7	1504,6	-29,5
Ріпак озимий						
Валовий збір, % до культур олійних	10,1	5,7	11,4	12,3	14,6	
Площа, з якої зібрано врожай, тис. га	651,2	410,2	739,5	971,2	1247,7	91,6
Ріпак ярий						
Валовий збір, % до культур олійних	0,19	0,36	0,55	0,58	0,27	
Площа, з якої зібрано врожай, тис. га	19,9	39,1	46,2	68,1	29,0	45,7

Примітка: * прогноз [4].

Джерело: сформовано автором за даними Державної служби статистики України [7].

Хоча соняшник залишається домінуючою олійною культурою, роль інших культур є вагомою та важливою, а їх потенціал реалізований не повністю (табл. 1).

Другу позицію серед олійних культур займає соя, частка якої у середньому склала 18,5%.

2019 року зменшення площі посіву навіть на фоні середньої урожайності 23,2 ц/га, зумовили падіння валового збору сої до 3496,5 тис. т. Внутрішня переробка також зменшилася, однак очікуваний обсяг переробки сої протягом поточного року, за прогнозами фахівців

Для ринку олійної сировини стратегічно важливо, що незважаючи на значні коливання, частка культури має тенденцію до стабільного зростання. Для України перспективним є ринок соєвого шроту, оскільки потреби ЄС у цьому продукті оцінюються на рівні 30 млн тонн, половину з яких Європа імпортує. Для виробників України сформувалися сприятливі умови для розширення своєї ніші на цьому ринку.

Виробництво сої в останні чотири роки характеризувалося зменшенням посівних площ на 7,2–29,6% відносно найвищих значень 2135,6 тис. га у 2015 році. Водночас обсяги виробництва були високими, що визначалося урожайністю культури. Протягом

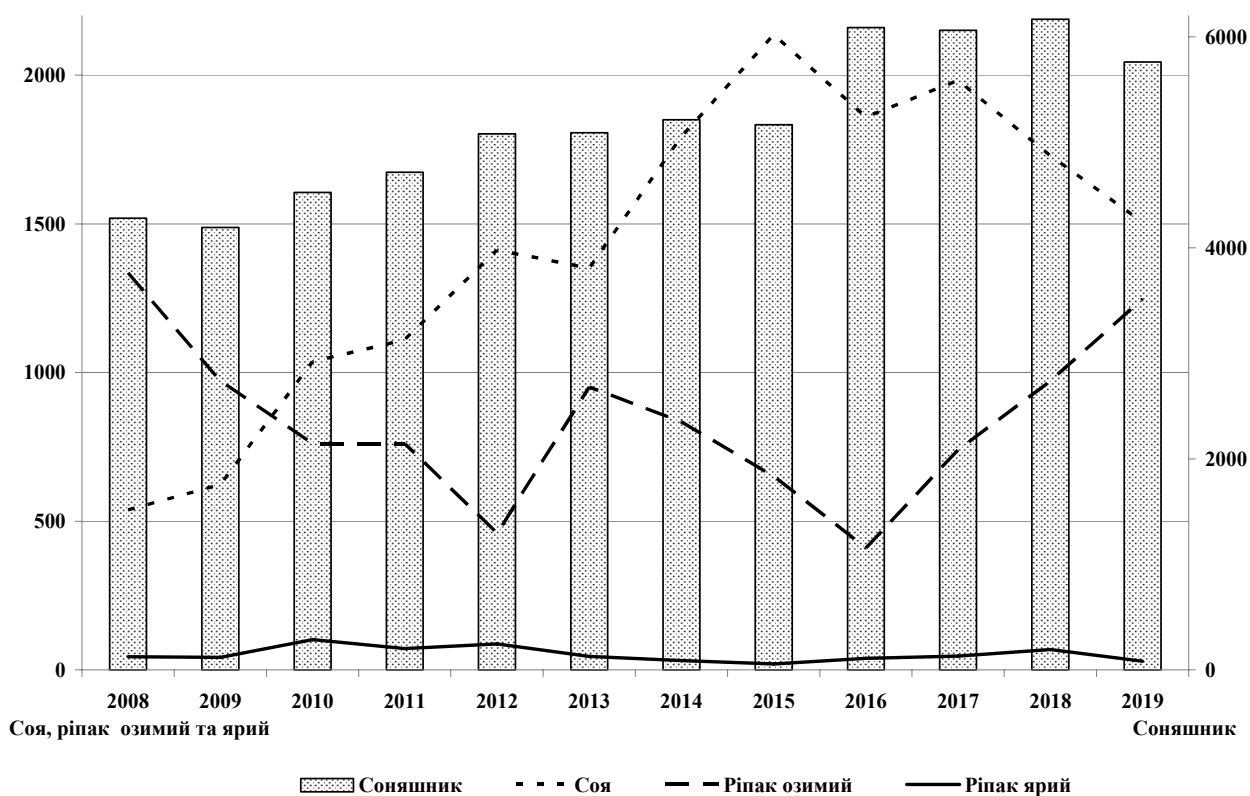

Рис. 1. Площа, з якої зібрано врожай, тис. га

Джерело: сформовано автором за даними Державної служби статистики України [7].

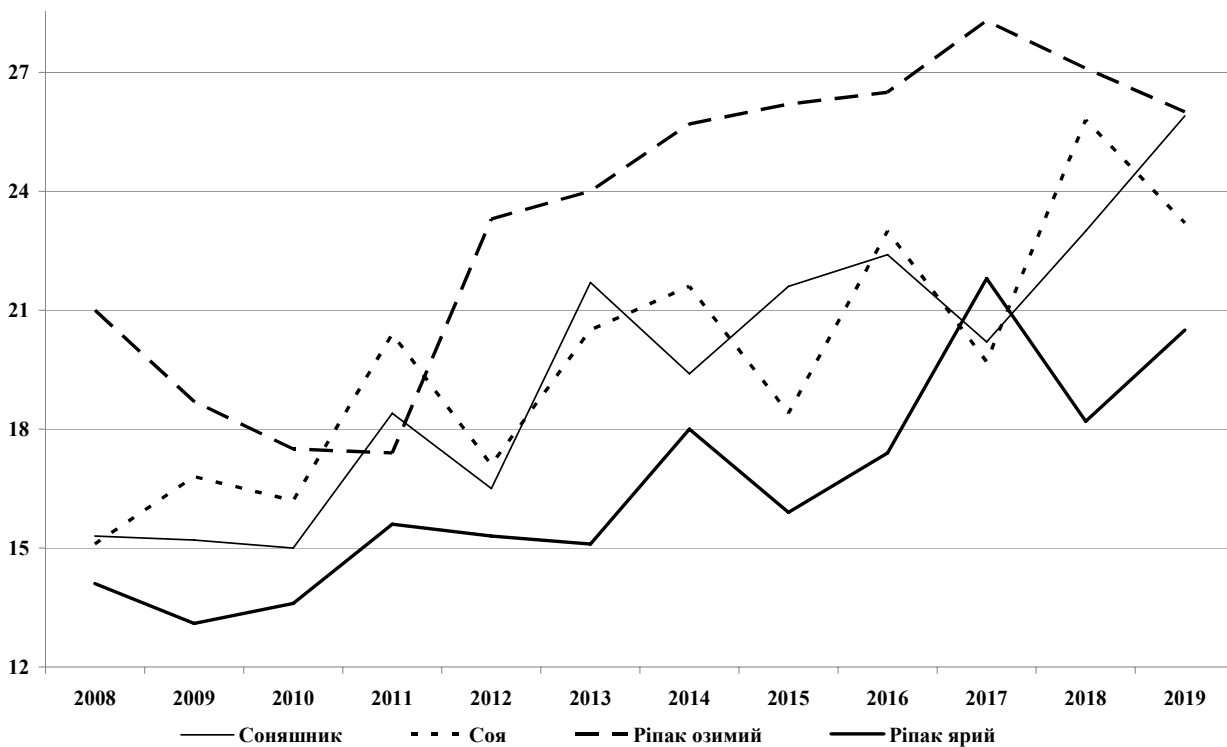

Рис. 2. Урожайність олійних культур, ц/га

Джерело: сформовано автором за даними Державної служби статистики України [7].

має зрости в 2 рази та скласти 1,8—2,0 млн тонн [6].

Значним потенціалом олійно-жирової галузі є нарощування виробництва ріпаку озимого [8, с. 156]. Його частка серед інших олійних культур становить в середньому 10,8%, водночас обсяги його вирощування в 2015—2016 рр. мали тенденцію до зменшення, що зумовлено загальносвітовими тенденціями на ринку відновлювальних енергоресурсів. За останні три роки Україна збільшила виробництво ріпакової олії, 80—90% якого експортує до ЄС, де крім використання на харчові потреби, ріпакову олію використовують при виробництві біодизеля.

Ризиками для оліє жирового комплексу є те, що сівозміни господарств України критично перенасичені посівами соняшнику. На сьогодні соняшник — одна з найприбутковіших культур в аграрному виробництві України. У зв'язку з високим попитом на насіння соняшника і рівнем рентабельності цієї культури відбулося значне розширення посівних площ. У середньому його площа збирання складає 5143,5 тис. га. Простежується чітка та стабільна динаміка зростання площі культури, з 6086,7 тис. га в 2016 році до 6166,5 тис. га в 2018 році з подальшим скороченням в 2019 році до 5759,9 тис. га (рис. 1). Це перевищує науково обгрунтований рівень посівних площ соняшнику.

За аналізований період відбувається також збільшення площі вирощування сої. У наслідок стрімкого зростання протягом 2008—2014 років площа збирання культури досягла найвищого рівня та протягом останніх п'яти років стабілізувалася в межах 1850—1900 тис. га.

Виробництво ріпаку впродовж багатьох років залишається одним із найбільш непередбачуваних із позиції обсягів попиту і пропозиції, який формує світовий ринок, що відобразилося на площі вирощування культури в Україні. Відмічається зменшення та значні коливання площі збирання культури які в середньому складають 258 тис. га. Натепер в Україні площі під ріпаком становлять — 1,3 млн гектарів.

З наукової точки зору потрібно зменшувати частку посівних площ, водночас не знижуючи частку валового збору культури, що можливо лише за умови підвищення врожайності. Саме в підвищенні середньої урожайності олійних культур зосереджено значний потенціал збільшення виробництва. В США середня урожайність вирощування олійних культур складає 32,2 ц/га, Аргентині — 32 ц/га, країнах ЄС — 26,4 ц/га, Туреччині — 26,3 ц/га.

На жаль, сучасне виробництво олійних культур в державі здійснюється на екстенсивному рівні. Хоча відмічається загальна тенден-

ція до підвищення, загалом урожайність олійних культур залишається низькою (рис. 2).

Так урожайність соняшника за аналізований період склала 19,3 ц/га, а стандартне відхилення показника становило 3,1 ц/га. Потенціал сучасних сортів перевищує 30 а гібридів 40 ц/га. Інтенсифікація вирощування соняшника відбувається надзвичайно низькими темпами і зростання урожайності складає у середньому близько 0,81 ц/га за рік.

Урожайність сої складає в середньому 20,2 ц/га та демонструє динаміку середньорічного зростання в 0,78 ц. Проте це значно менше потенціальних можливостей сучасного сортового складу, який перевищує 40 ц/га.

Ріпак озимий найбільш урожайний серед досліджуваних культур — 22,9 ц/га, проте він також не реалізує можливості сучасного сортового — понад 35 ц/га та гібридного складу — понад 45 ц/га. Однак для ріпаку озимого характерні найвищі середньорічні темпи зростання урожайності 1,1 ц/га.

З біологічних причин найбільш низькою у групі є урожайність ріпаку ярого — 15,9 ц/га. Попри потенціал культури понад 25 ц/га щорічне зростання його урожайності в 0,64 ц свідчить про низький рівень інтенсивності технологій його вирощування.

Кореляційний аналіз показників виробництва олійних культур свідчить, про низький рівень інтенсивності технологій вирощування цих культур. Динаміка валового збору насіння визначається коливаннями площі посіву культури. Так, коефіцієнт кореляції між валовим збором та площею збирання для соняшника та сої складав 0,95, а для ріпаку озимого та ярого 0,86 та 0,94 відповідно. Позитивно, що дещо вищою є інтенсивність технологій вирощування соняшника та сої. Коефіцієнт кореляції між валовим збором та урожайністю для них склав 0,96 та 0,82, тоді як для ріпаку озимого і ярого відповідно 0,28 та 0,08.

Безумовно, що менш поширені олійні культури мають ряд агротехнологічних, екологічних та економічних переваг. Ріпак є перспективною сировиною для виробництва біопалива, виступає джерелом зелених кормів і може застосовуватися в системі фіто-меліоративних заходів для відновлення родючості ґрунту покращуючи його агрофізичні та фітосанітарні параметри. Ця культура має великий потенціал реалізації якого мають сприяти ринкові механізми. Перевагою ріпаку ярого є можливість його використання як страхової олійної культури при зменшенні площі посіву ріпаку озимого. Соя — цінна рослина з точки зору агро-

екології, оскільки є природним джерелом біологічного азоту у ґрунті, поліпшує його структуру. Вона незамінна як джерело білку та буде постійно користуватися попитом. Заходи стимулювання до збільшення площі вирощування сої є необхідним як із позицій нарощування виробництва олієнасіння так і для позитивного впливу на систему землеробства.

Без застосування сучасних технологій вирощування та переробки олійних культур, наукового обґрунтування напрямів підвищення ефективності їх виробництва, не можна розраховувати на одержання високих урожаїв.

З агроекологічних позицій групу олійних культур доцільно розширювати за рахунок інших за біологією та циклами розвитку, що в екстремальних погодних умовах забезпечить стабільність валового збору. Водночас структура площ посівів олійних культур повинна формуватися із урахуванням відповідності біологічних потреб культур та адаптивних властивостей сортів кліматичним умовам природно-економічних зон. Найсприятливіші природно-кліматичні умови для їх виробництва забезпечують вищу врожайність, окупність ресурсів та кращі економічні результати.

Одним із інноваційно-інвестиційних сценаріїв є підвищення пріоритетності вітчизняних наукових розробок і наукоємності та орієнтація на виробництво й експорт лише продукції поглибленої переробки [9, с. 39].

Сприятлива ситуація, яка складається в процесі розвитку економічних відносин продажу та купівлі сільськогосподарської продукції між державами, слугує інвестиційній привабливості агарного сектору України. [10, с. 5].

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

У світі зростає попит на олійно-жирову продукцію, а ринок олійно-жирової продукції є одним із найперспективніших сегментів вітчизняного ринку продовольства, що забезпечує продовольчу безпеку та є стабільним джерелом валютних надходжень. Потенціал збільшення валютних надходжень від олійно-жирової продукції знаходиться в переорієнтації експорту з сировини на продукцію із вищим ступенем доданої вартості.

Сировинна база цього ринку формується соняшником, соєю та ріпаком озимим. Зростання обсягів виробництва олійних культур відбувалося одночасно за рахунок зростання площ

та урожайності. У довгостроковому періоді виробництво олійних культур зберігає тенденцію зростання та досягає рівня 20,2 млн т.

Основною розвитку ринку олійно-жирової продукції Україна має стати: розширення та глибина переробки ріпаку та сої, зміна структури сировинної бази шляхом нарощування обсягів виробництва інших культур; збільшення обсягів вирощування високоолеїнового соняшника; використання гібридів з високим адаптивним потенціалом та застосування сучасних технологій вирощування; утримання та посилення своїх позицій на зовнішніх ринках.

Функціонування ринку оліє-жирової продукції знаходиться під впливом ризиків зниження темпів росту споживання; падіння темпів зростання глобальної економіки; політичних рішень; невизначеності у перспективах розвитку економіки. Необхідність вивчення механізму впливу цих чинників потребує подальших наукових досліджень у сфері виробництва, розподілу та споживання продукції олійно-жирового підкомплексу України.

Література:

1. Чехов С.А., Чехова І.В. Оцінка ефективності виробництва соняшнику в Україні. Економічний простір. 2018. № 136. С. 119—130.

2. Халатур С.М. Порівняльна характеристика сільського господарства України та Європейських країн. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2015. Вип. 3. С. 187—192.

3. Шабатура Т.С., Пертенко О.П. Експортний потенціал підприємств агропродовольчого сектору України. Приазовський економічний вісник. 2019. Випуск 2 (13) С. 195—200.

4. Конкуренція, боротьба за ринки збуту. АПК інформ URL. <https://www.apk-inform.com/uk/exclusive/opinion/1505099> (дата звернення 20.11.2019).

5. Олійні культури: тенденції на ринку. Агробізнес URL. <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichni-hektar/item/%2015275-oliini-kultury-tendentsii-na-rynku.html> (дата звернення 22.11.2019)

6. Такі різні олії: що краще експортувати. Агропрофі. URL. <http://agroprofi.com.ua/statti/1664-taki-rizni-oliyi-shcho-krashche-eksportuvaty> (дата звернення 15.11.2019).

7. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL. <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 15.11.2019).

8. Чехова І., Чехов С. Ринок ріпаку змінює вектори розвитку. Пропозиція. 2017. № 1 (257). С. 156—159.

9. Петриченко В.Ф., Воронецька І.С. Виробництво олійних культур в Україні: сучасні виклики та перспективи. Економіка АПК. 2017. № 10. С. 32.

10. Катан Л.І. Розвиток аграрного сектору економіки як важливий фактор ефективної інтеграції у світовий економічний простір. Інфраструктура ринку: електронний науково-практичний журнал. 2018. Вип. 15. С. 3—7. URL. <http://www.market-infr.od.ua> (дата звернення 23.11.2019).

References:

1. Chekhov, S.A. and Chekhova, I.V. (2018), "Assessment of sunflower production efficiency in Ukraine", *Ekonomichnyj prostir*, vol. 136, pp. 119—130.

2. Khalatur, S.M. (2015), "Comparative characteristics of agriculture in Ukraine and European countries", *Naukovy visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu*, vol. 3, pp. 187—192.

3. Shabatura, T.S. and Pertenko, O.P. (2019), "Export potential of Ukrainian agribusiness enterprises", *Pryazovs'kyj ekonomichnyj visnyk*, vol. 2 (13), pp. 195—200.

4. АПК інформ (2019), "Competition, struggle for markets", available at: <https://www.apk-inform.com/uk/exclusive/opinion/1505099> (Accessed 15 Nov 2019).

5. Агробізнес (2019), "Oilseed crops: market trends", available at: <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichni-hektar/item/%2015275-oliini-kultury-tendentsii-na-rynku.html> (Accessed 15 Nov 2019).

6. Агропрофі (2018), "These are different oils: which is best to export", available at: <http://agroprofi.com.ua/statti/1664-taki-rizni-oliyi-shcho-krashche-eksportuvaty> (Accessed 15 Nov 2019).

7. State Statistics Service of Ukraine (2019), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 15 Nov 2019).

8. Chekhova, I. and Chekhov, S. (2017), "The rapeseed market is changing the development vectors", *Propozytsiia*, vol. 1 (257), pp. 156—159.

9. Petrychenko, V.F. and Voronets'ka, I.S. (2017), "Oilseed production in Ukraine: current challenges and prospects", *Ekonomika APK*, vol. 10, pp. 32.

10. Katan, L.I. (2018), "Development of the agricultural sector of the economy as an important factor for effective integration into the world economic space", *Infrastruktura rynku: elektronnyj naukovo-praktychnyj zhurnal*, vol. 15, pp. 3—7.

Стаття надійшла до редакції 25.11.2019 р.